

DOBRÁŠKOLA

INŠPIRÁCIA PRE UČITEĽOV, KTORÍ CHCÚ BYŤ LEPŠÍ

- › **Psychológ s ADHD chápe rovnaké deti lepšie (rozhovor s R. Kyrinovičom)**
- › **Od myslenia ku kritickému mysleniu**
- › **Sebaúčinnosť – začiatok úspechu**
- › **Veselé matematické stratégie**
- › **Otázky pre špekulantov**
- › **Právna poradňa**

*Ťažkosti sveta spočívajú v tom, že hlúpi sú sebavedomí
a inteligentní plní pochybností.*

Bertrand Russell

Tridsať rokov? Neuveriteľné...

V novembri 1989 som mal 29 rokov, bol som učiteľom matematiky na gymnáziu a myslel som si, že ním budem celý život. O šesť týždňov neskôr som nastúpil na ministerstvo školstva pomáhať L. Kováčovi, J. Pišútovi a M. Hejnému s „implementáciou revolúcie“ na školách. Spätne mám pocit, že vtedy sa toho každý týždeň udialo v školstve viac ako dnes za celý rok.

Hneď v prvých dňoch prevratu vzniklo *Učiteľské fórum*, ktoré bolo akýmsi hnacím motorom zmien v rezorte. Nebolo to celkom bez rizika, pretože v tom čase ešte oficiálna doktrína znela: *všetko, čo nie je (explicitne) dovolené, je zakázané*. Ale oslobodzujúce vzopätie spoločnosti už nebolo možné zastaviť. V školstve sa rozbehlo hneď niekoľko významných procesov: *odideologizovanie, personálne zmeny, kurikulárne zmeny a napokon aj systémové zmeny*. Zanikali školské stranícke organizácie, ktoré mali do novembra veľkú moc a vplyv na chod škôl. Žiaci prestali učiteľov oslovovať súdruh, súdružka. Z chodieb škôl mizli ideologické nástenky a heslá, rušili sa izby revolučných tradícií. Učitelia už nemuseli pravidelne zabíjať čas na ideovo-politickom vzdelávaní. Zo zoznamu povinných školských akcií boli vyškrtnuté prvomájové sprievody, víťania delegácií z krajín RVHP, povinné brigády, ale aj brané cvičenia (čo bola chyba). Na školách prestal pôsobiť Socialistický zväz mládeže, žiaci už neskladali iskričkovské, pionierske a zväzacké sľuby. Viaceré školy menili názvy. Dochádzalo aj k mnohým personálnym zmenám. Revoluč-

ne naladené pedagogické kolektívy zosadzovali skompromitovaných riaditeľov (a občas aj tých slušných), zaviedol sa systém voľby riaditeľa radou školy. Začal sa celospoločenský proces rehabilitácií, v rámci ktorého sa aj do škôl vracali ľudia, ktorí z nich boli vyhodení z ideologických dôvodov. Zmeny sa nevyhli ani obsahu vzdelávania. Vznikali nové predmety (náboženstvo, etická výchova), iné zanikali či boli postupne vytlačané (angličtina a iné cudzie jazyky nahradili ruštinu). Narýchlo sa prepisovali učebnice dejepisu, občianskej náuky, literatúry.

Aj na systémovej úrovni sa pomerne rýchlo dali veci do pohybu: začali vznikať prvé súkromné školy, cirkevné školy a osemročné gymnáziá. Vysoké školy získali nevďanú autonómiu. Onedlho zanikla špecializovaná štátna školská správa.

Nie všetky vtedajšie zmeny hodnotím spätne ako pozitívne, ale v danej spoločenskej situácii asi nebolo možné sa im vyhnúť. Najhoršie na tom všetkom je to, že už odvtedy uplynulo tridsať rokov. Nemôžem tomu uveriť... ■

Vladimír BURJAN

OBSAH

02 Editoriál

Vladimír BURJAN
Tridsať rokov? Neuveriteľné...

03 Čo sa deje u nás a vo svete

Informácie a zaujímavosti zo slovenského a zahraničného školstva

04

Katarína JÁNOŠÍKOVÁ
Teraz som naozaj šťastný

05 Jednohubky

Krátke postrehy Vladimíra Burjana k dňaniu vo sveta vzdelávania

06 Rozhovor

Veronika FOLENTOVÁ
Psychológ s ADHD chápe rovnaké deti lepšie (rozhovor s Radovanom Kyrinovičom)

10 Vedecky overené

Viera LUTHEROVÁ
Sebaúčinnosť – začiatok úspechu

12

Jozef HVORECKÝ
Od myslenia ku kritickému mysleniu

14 Inšpirácia od učiteľov

Pavol KOPRDA
Veselé matematické stratégie

15 Otázky pre špekulantov

Vladimír BURJAN
Zaujímavé otázky pre hlbavých žiakov

15 Recenzia

Marián KIČINKO
Katastrofa v knihe

16 Inšpirácia od učiteľov

Jozef ŠUJAK
Trieda inak

18 Z atmosféry starých škôl

Zuzana KUNŠTEKOVÁ
Z pamätí začínajúceho učiteľa (3.)

20 Vieme o všetkom

Správy o zaujímavých aktivitách pre školy, učiteľov a žiakov

21 Právna poradňa

Užitočné právne rady pre riaditeľov škôl a učiteľov

22 Na ceste

Barbora BABICOVÁ
Toledo – dokonalá symbióza troch kultúr

24 Odpovede pre špekulantov

Vladimír BURJAN
Odpovede na otázky zo strany 15

25 Múdre slová

Tentoraz na tému *revolúcia*

sti zasielajte na adresu: Register trestov GP SR, Kvetná 13, 814 23 Bratislava

ŽIADOSŤ O ODPIS REGISTRA TRESTOV

Účely zamestnania v súkromnej bezpečnostnej službe alebo technickej službe na ochra
ny návoz bezpečnostnej alebo technickej služby (§ 13
čl. 7 zákona č. 330/2007 Z. z. o registri trestov)

Adresa žiadateľa:

7. Rod
8. Po
9. M
10. Ž
11. Trvalé bydlisko

4. Dátum narodenia

5. Miesto narodenia

6. Okres narodenia v SR alebo štát narodenia

11a. Trvalé bydlisko

OPIS zodpovedného pracovníka

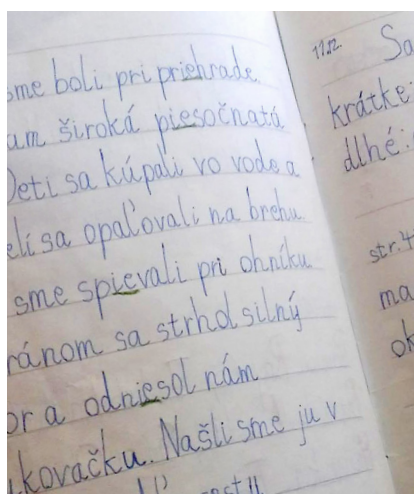
ZÁZNAM REGISTRA TRESTOV: n

ROZRUCH OKOLO ODPISOV Z REGISTRA TRESTOV

Nová povinnosť učiteľov preukazovať svoju bezúhonnosť odpismi z registra trestov vyvolala rozruch. Na tento účel pôvodne postačovalo predloženie výpisu, ktorý neobsahoval zahľadené skutky. Zmena nastala po tom, čo vyšla najavo kauza sexuálneho zneužívania maloletého žiaka zo strany učiteľa, ktorý už v minulosti bol za rovnakú trestnú činnosť odsúdený. Nutnosť preukázať svoju bezúhonnosť sa týka približne 90-tisíc učiteľov. Viacerí zástupcovia učiteľských organizácií v tejto súvislosti konštatovali, že nedostali od ministerstva inštrukcie k tomu, ako si majú do konca roka povinnosť splniť. Zároveň kritizovali, že odpisy nemôžu žiadať na pošte, ako je to v prípade výpisov, ale len osobne na okresných úradoch v krajských mestách. Po medializácii kritiky ministerstvo informovalo, že o odpisy umožní žiadať aj elektronicky. Táto možnosť však bude k dispozícii až v decembri. Zástupca Slovenskej komory učiteľov Viktor Križo na margo predkladania odpisov: „veľká časť učiteľov to už absolvovala, pretože učitelia sú zodpovední, pracovití a nenechávajú si veci na poslednú chvíľu.“ ■

AJ HOLANDSKÍ A ČESKÍ UČITELIA ŠTRAJKUJÚ

Českí aj slovenskí pedagógovia zarábajú približne 1,1-násobok priemerného platu v ekonomike a po januári stúpnu mzdové tabuľky na oboch stranách rieky Moravy o desať percent. Ciele sú však ambicioznejšie u našich západných susedov. Českí odborári dlhodobo požadujú nárast priemerného platu učiteľov na 130 % priemeru v ekonomike. Slovenskí odborári zatiaľ upozorňujú najmä na to, že vláda stále nespĺnila svoj starý sľub ešte z čias druhého kabinetu Roberta Fica – zvýšenie na 1,2-násobok priemeru v hospodárstve,“ uvádza Trend. Českí učitelia kvôli požiadavke na vyššie platy vyšli aj do ulíc. Tisícny škôl zostali kvôli štrajku zatvorené aj v Holandsku. Tamajší učitelia pristúpili k protestom po poľnohospodároch a stavebných pracovníkoch, ktorí sú tiež nespokojní s politikou vlády. ■

PÍSANÉ ALEBO TLAČENÉ PÍSMO?

Na Slovensku a v Česku je chýlostivou témou, aký typ písma je najlepší – klasické písané písmo alebo Comenia Script? Comenia Script je príkladom neviazaného písma. Existujú aj ďalšie alternatívy, ako je Sasoon alebo NCI Script. Každá škola si môže zvoliť, akým písmom bude žiakov učiť písať, a školy túto možnosť s radosťou využívajú. Výskum vedený profesorkou z Quebecu Isabelle Montesinos-Geleta študoval zručnosti u detí, ktoré sa učili písať tlačným písmom, písaným písmom a ich kombináciou. Jej výskum naznačuje, že najväčší úžitok mali deti z písaného písma. Najhoršie na tom boli deti, ktoré sa učili kombináciu oboch druhov. Presne tak, ako to u nás v tradičnom poňatí stále prebieha. V magazíne *Science Daily* Montesinos-Geleta uviedla, že vo výsledku je jedno, či deti píšú písaným alebo tlačným písmom, ak sa vyučuje iba jeden druh písma. ■

Domáce správy vyberáme z newslettera kampane **Chceme vedieť viac o budúcnosti vzdelávania na Slovensku**, ktorej organizátorom je **Nové školstvo**. Viac o aktuálnom dianí v rezorte školstva nájdete na chcemevedietviac.sk. Zahraničné správy vyberáme z **Magazínu Perpetuum**, ktorého vydavateľom je www.scio.cz. Ďalšie zaujímavé informácie o dianí vo svete vzdelávania nájdete na perpetuum.cz.

Teraz som naozaj šťastný

Príbeh o učiteľovi, ktorý okrem vedomostí žiakov buduje aj školu

► Katarína JÁNOŠÍKOVÁ

Vchádzame do triedy. Lavice sú po obvode miestnosti a uprostred niekto natáhuje zamotané káble a ukladá ich vzorne vedľa seba pri zariadeniach, na ktorých sa študenti učia zapájať elektrické obvody. Mladá žena sa nám predstavuje ako Zuzana. Má dnes dvojakú úlohu. Je to Floriánova manželka a dnes bude aj jeho mentorkou. „Mentoring robíme zhruba dvakrát do týždňa, aby mal Florián spätnú väzbu,“ vysvetľuje Zuzana, ktorá sa zúčastňovala mentoringu IRPU s Dávidom Králikom. Keď jej to čas popri dvoch prácach dovolí, pomáha takto mužovi.

Z projektového manažéra sa stal učiteľ

Florián hneď na začiatku upozorňuje študentov, že na tejto hodine môže dôjsť k stratám. Keď pokus robil naposledy s inou triedou, zničili diódu: „Držali sme za ňu minútu ticha.“ Ani tejto triede však neprezradil všetko a budú si musieť dávať pozor, aby nepochovali ďalšiu diódu. Kulantne im naznačil, že zdroj informácií, ktoré potrebujú na splnenie úlohy, musia hľadať vo svojej réžii na stránke *Edupage*.

Študenti tam okrem zadaní majú zaznamenanú dochádzku či známky. Od Floriána nedostávajú iba známky, ale vždy si v písomke nájdu aj slovné hodnotenia. Keďže už sú na to zvyknutí, niekedy sami napíšu Floriánovi odkaz: „Pán učiteľ, aj som sa naozaj snažil. Ale fakt.“ „Dobrá práca, kolega,“ odpisuje Florián, ak to naozaj stálo za to.

Florián voľakedy pracoval ako projektový manažér. Jeho manželka spomína na obdobie, keď sa nezastavil tri mesiace vkuse. „Ani jeden deň voľna, sviatok, víkend, nič. Vtedy som mu povedala, že

som sa nevydala za výplatnú pásku. Pod' učiť, na čo čakáš?“ spomína Zuzana. Vedela, že učenie je Floriánov sen. Ešte počas štúdia začal s doučovaním, kde zistil, že mu to s deťmi ide a má výsledky. Dnes sú to tri roky, čo učí na Strednej odbornej škole informačných technológií v Bratislave, kam prišiel s veľkými plánmi.

Nové laboratórium aj múzeum

Florián so Zuzanou nás berú do laboratória. Teda – budúceho laboratória. Je nanovo vymalované a je v ňom toľko vecí, že pomedzi ne vedú iba úzke uličky. Sú tu laboratorné stoly na elektronické pokusy, veľa kníh a ešte viac starodávnych prístrojov. Meotar, diapozitívy či starý telefón a prístroje, ktoré sme v živote predtým nevideli. Niektoré už nie sú ani funkčné.

„Keď ich študenti oživia, pochopia, ako to funguje,“ vysvetľuje Florián. Všetky tie zvláštne prístroje sú tu preto, lebo okrem nového laboratória chystá Florián aj múzeum. „Bude tam napríklad vývoj od logaritmického pravítka cez mechanickú kalkulačku s kľukou po moderný počítač.“

Laboratórium prerábajú manželka aj na vlastné náklady.

Navyše na elektrotechnických krúžkoch treba pre študentov veľa materiálu, ten tiež kupuje Florián. Na škole zaviedol prezentácie o velikánoch elektrotechniky. Študenti na nich súťažne rekonštruujú pokusy v podobe, ako ich v minulosti robili veľkí fyzici. Od prvej verzie až po finálnu, ku ktorej sa velikán dopracoval aj po desiatich rokoch. Chcú z toho urobiť divadelnú hru – vrátane pokusov – a chodiť ju hrať po iných školách.

Zároveň implementoval do výučby aj tzv. *tímové projekty*. Prepájajú teóriu s praxou. Študenti celý rok pracujú

„Keby som odišiel zo školstva, zarábam trikrát viac. Ale toto ma naplňa.“

Článok bol pôvodne uverejnený na portáli ciernalabut.sk

v tímoch na zadaniach praktických výrobkov. Vyhodnotenie je formou exhibície, v ktorej sú študenti hodnotení a ocenení na niekoľkých úrovniach. Aj vyhodnotenie takýchto súťaží a odmeny študentom hradí Florián. „Áno, niektorí sa ma pýtajú: Prečo to robíš, vidíš svoju výplatnú pásku? Keby som odišiel zo školstva, zarábam trikrát viac. Ale toto ma naplňa.“ Začína druhá hodina. Študenti pokročili v riešení úlohy. Prišli si vypýtať jedenásť ohmový rezistor do obvodu, ktorý majú zostaviť. „Fakt jedenásť ohmov?“ pýta sa neveriacky Florián. „To sme vypočítali.“ „No ak si to obhájite... Ako ste to vypočítali?“ A už sa skláňajú nad spleťou káblov. Druhý tím si akosi nevie rady. Florián ich navádza krok za krokom a postupne zapája káblíky. „Je to jasné?“ pýta sa a študenti prikyvujú. Florián v tom momente povytahuje všetky káble: „Tak to zapojte odznova teraz vy.“ Zuzana vedľa mňa sa potichu smeje a starostlivo si zapisuje poznámky z hodiny.

V kúte pri spájkovačke sa smeje parťia chalanov. Možno práve pomohli ďalšej dióde do kremíkového neba... Ale to som na omyle, lebo po chvíli iba v zostavenom obvode zasvieti malá LED dióda. Myslela som si, že majú vyhraté. Ale nie. „Teraz musíte vypočítať, ako dlho bude svietiť!“

Bývanie na internáte má svoje čaro

Je koniec hodiny, Florián stojí uprostred triedy a pýta sa svojich

študentov, ako ich bavilo zadanie, či sa im dobre spolupracovalo alebo či sú so sebou spokojní.

Na odchode sa pri ňom pristavilo pár študentov. Florián a Zuzana s mnohými z nich trávia veľa času. Aj oni totiž bývajú na internáte pri škole, kde majú k dispozícii byt. Predtým žili v klasickej internátnej izbe. Hoci si ju celú prerobili, Zuzana spomína, že prechod na internát nebol na začiatku jednoduchý. Vysvetľuje však, že takto sa môžu venovať študentom a lepšie naplňať svoje poslanie. Tí im často hovoria, čo ich trápi, keď majú problém s učiteľmi alebo v rodine. Dôverujú im.

Manželka mentorkou

V triede zostávame iba traja. Zuzana vyťahuje poznámky a v úlohe mentorky oceňuje Floriána, že vtipom o minúte ticha za diódu upozornil študentov na bezpečnosť a zbytočne nad nimi nemával varovným prstom. Ďalej sa hovorí o tom, aký prínos ma-

la aktivita, o silných stránkach Floriána, ale aj o tom, čo treba zlepšiť.

Reč prišla aj na osobnosti študentov. Nieкто sa vie v kolektíve menej presadiť a v tímových úlohách potrebuje podporu. Zuzana z pozície pozorovateľa hodiny na takých poukazuje. „Nieкто povie, že nerád

pracuje v tíme,“ vysvetľuje Florián, „hovorím im, že je dobré sa to naučiť, lebo to budú potrebovať aj v praxi.“ Florián so Zuzanou sú dobrý tím. Kým predtým nebolo zvykom, že by sa študenti hlásili na vysokú školu, teraz sa ich počet stále zvyšuje. Zásluhu na tom môže mať práve Floriánov krúžok Príprava na vysokú školu, kde načerpali potrebné vedomosti, ale aj odvalu a povzbudenie. Jeho študenti sú takí dobrí, že v prvom ročníku potom dokonca doučujú gymnazistov. ■

► KULTÚRA SMRTI?

Tak sme sa z učebnice náboženstva pre 8. ročník ZŠ dozvedeli, že veľká časť obyvateľov Slovenska propaguje kultúru smrti. Mimochodom, tvrdia to predstavitelia náboženstva, ktoré je (minimálne pri pohľade zvonku) smrťou priam posadnuté. Náboženstva, ktorého hlavným symbolom je mŕtvy (umučený) muž, ktoré neustále rieši smrteľné hriechy, posledný súd, posmrtný život, pekel, očistenec, zázračné vstávanie z mŕtvych, posledné pomazanie, zádušné omše. Náboženstvo, ktoré uctieva ako relikvie kúsky mŕtvych tiel a hlása heslo „memento mori“.

► ČESI MENIA MATURITU

Istá skupina ľudí sa už niekoľko rokov snaží presadiť u nás zavedenie povinnej maturitnej skúšky z matematiky. Ako jeden z podporných argumentov často uvádzajú aj skutočnosť, že povinnú maturitu z matematiky schválili aj v susednom Česku. Tento argument však už nebudú môcť v budúcnosti využívať. Robert Plaga, súčasný český minister školstva má totiž voči tomuto rozhodnutiu svojej predchodkyne K. Valachovej vážne výhrady a po konzultácii s mnohými odborníkmi predložil do vlády návrh na zrušenie povinnej maturity z matematiky. Presnejšie, na jej nezavedenie, keďže prví maturanti mali z matematiky povinne maturovať až v roku 2021. Už nebudú. Zdravý rozum zvíťazil (v ČR).

► AKÝ JE VPLYV UČITEĽA?

Na nedávnej konferencii EDUMETRIA 2019 prezentovala Ľ. Habodásová zaujímavé analýzy dát z Testovania 9, zamerané na vplyv rodiny a socio-ekonomického statusu žiakov na ich školskú úspešnosť. Vyplynulo z nich, že na výsledky žiakov majú kľúčový vplyv faktory ako príjem rodiny, vzdelanie rodičov a rôzne iné formy znevýhodnenia. Smutným záverom vyplývajúcim z dát bolo, že ak sú uvedené faktory prítomné, škola a učiteľia sú v našich podmienkach takmer bezmocní. Dieťa je predurčené zlyhať. ■

► Vladimír BURJAN

Psychológ s ADHD chápe rovnaké deti lepšie

Pracuje ako vychovávateľ v Liečebno-výchovnom sanatóriu na Hrdličkovej v Bratislave, ktoré je určené pre chlapcov s ADHD. Túto poruchu má aj on, prišiel na to však až v dospelosti. **Radovan Kyrinovič** vyštudoval psychológiu v Brne. Momentálne je tiež školským psychológom v bratislavskej Základnej škole na Vazovovej ulici, kde pomáha žiakom aj s výberom povolania ako výchovný poradca. Absolvoval stáž Teach for Slovakia a spolupracuje aj s Komenského inštitútom. Rozhovor pôvodne pre Denník N viedla Veronika Folentová.

► Kedy ste sa dozvedeli, že máte ADHD?

Prvýkrát som nad tým premýšľal, keď som dospieval. Aj keď som sa chcel učiť, nikdy som pri tom nevydržal. Vždy som po chvíli začal robiť niečo iné. Aj keď išlo o veci, ktoré ma bavili, nevedel som pri ničom zostať.

► Koľko ste mali vtedy rokov?

Problémy sa naplno prejavili na vysokej škole, kde boli väčšie nároky na štúdium. Vzdelávací systém je u nás nastavený zvlášť. Základnú a strednú školu som prešiel bez problémov, a vôbec som sa neučil. Prvýkrát som sedel nad učením až pred maturitou, keď som sa učil tri dni a aj vtedy ma „nakoplo“ strach a nie vlastná disciplína.

► Ako ste fungovali v triede?

Na základnej a strednej škole som bol triedny klaun. Z tejto úlohy plynú určité sociálne výhody, mal som kamarátov, zabával som triedu. Až na vysokej škole ma vylúčili zo štúdia, lebo som neodovzdával práce načas. Nedokázal som ich napísať, niekedy som sa pre úzkosti nedokázal dostať cez prvú vetu seminárnej práce. Často to bolo absurdné – napríklad som pol roka nedokázal otvoriť študentský e-mail, lebo som z neho mával až fyzickú úzkosť. Preto som veľa vecí zmeškal, keďže som o nich nevedel. K tomu sa pridružovali ďalšie úzkosti – neustále som zlyhával, a to aj v bežných veciach. Dospelí ľudia s ADHD potom prídu za psychológom s tým, že majú úzkosti a depresiu.

► Keď ste chodili na základnú či strednú školu, ešte sa o ADHD príliš nehovorilo.

Niektorí ľudia podľa mňa doteraz vnímajú ADHD ako módnu vlnu z Ameriky. Hovoria, že ide len o neposlušné deti. Keď som chodil do školy, nebol tam nik, kto by zisťoval, či má niekto ADHD alebo iný psychický problém. Pamätám si len, že som bol úzkostný a ťažšie som si hľadal kamarátov. Mojim rodičom možno i vyhovovalo, že som bol domased. Bol som spokojné dieťa. Navonok.

► Zmenilo sa to na vysokej škole, kde ste študovali psychológiu až osem rokov. Diplomovú prácu ste začali písať štyrikrát. Prečo?

Moje štúdium psychológie v Brne bolo päťročné magister-

ské. Keď som písal postupovú prácu (ekvivalent bakalárskej práce), bola len o trochu dlhšia ako esej, nebola to veľká práca. Aj s ňou som mal problém, ale donútil som sa to dopísať – veľmi mi pomohlo, že som si tému vyberal sám. Počas celého štúdia som nemal letné prázdniny, lebo som si prenášal skúšky, na ktoré sa bolo treba naozaj učiť. Na prvý pokus sa mi podarilo urobiť tie, kde stačilo byť šarmantný a povedať niečo z praxe. Tie, na ktoré sa bolo treba učiť, som opakoval. Zlyhával som v osobnom manažmente, nevedel som prísť načas, mal som problémy ráno vstať. Zo strednej som prišiel veľmi nepripravený a nevedel som si manažovať čas. Väčšinu štúdia som potom hasil problémy, ktoré som si sám zaviniť, lebo som niečo zabudol alebo som si neskontroloval termíny. A prešlo to až do stavu, že som nedokázal ísť za potrebnými ľuďmi, lebo som z toho mal až triašku. Bol som stále úzkostnejší z toho, že som stále viac zlyhával.

► Kedy ste si povedali, že to budete riešiť?

Keď ma vyhodili štvrtýkrát zo školy. Prišiel som vtedy za svojou mamou s tým, že toto nie je moja cesta, chcem ísť do Tibetu objímať stromy a nájsť sám seba.

► Čo vám na to povedala?

Moja mama zrejme dlhšie niečo tušila, lebo som domov chodieval mŕkvy, býval som veľmi ľahko podráždený. Ponúkla mi kontakt na psychiatricku. Už dlhšie som zvažoval, že chcem ísť k odborníkovi. Ale nikdy som nebol schopný zdvihnúť telefón, dohodnúť si termín a niekam reálne prísť. Keď mi mama sprostredkovala návštevu, povedal som si, že to je moja šanca. Išiel som tam s tým, že zlyhávam v škole, mal som konflikty s rodičmi, neprimerané úzkostné stavy. Nasadila mi antidepresíva, ktoré zabrali, mierne sa mi zlepšil prospech hlavne z dôvodu, že som začal menej vymeškávať, ale stále som si nevedel nič zorganizovať. Vtedy som začal robiť veci, ktoré sa odporúčajú pri ADHD. A pomohlo mi to. Postupne, v priebehu niekoľkých rokov.

► Čo ste začali robiť?

Začal som si viesť denník. Píšem si všetko – to, čo treba

Text pôvodne v neskrátenej podobe vyšiel v Denníku N, preberáme ho so súhlasom redakcie.

spraviť v práci, doma, dlhodobé projekty. Musím sa organizovať, aby som mohol fungovať ako bežní ľudia – nezábúdať na kamarátov, rodičov, narodeniny. Keď si to naplánujem, tak sa mi už nestáva, že prídem o byt pre to, že šesťkrát nezaplatím nájom.

► Dokončili ste školu?

Áno. Diplomovú prácu som si rozdelil na milión častí, ktoré som bol schopný urobiť v danom konkrétnom momente. Štruktúrovať povinnosti a učivo mi pomáhala nielen moja terapeutka, ale aj pedagógovia z centra Teiresiás – čo je poradenské centrum pre študentov so špecifickými študijnými nárokmi v Brne.

Učiteľ by mal vedieť získať rešpekt silnejších, hlučných žiakov, ale mal by vedieť podporiť slabších a tých menej výrazných.

► V sanatóriu, kde pracujete, sú len chlapci s ADHD od 12 do 16 rokov. Ako sanatórium funguje?

Je to internátna škola. Veľmi dôležitý je celodenný režim – vyučovanie a potom denná a nočná výchova. Cez prázdniny nefungujeme. Sú tu chlapci, ktorí majú od lekára potvrdené, že majú ADHD a nevedia sa integrovať do bežnej triedy. Mávajú zlý prospech aj správanie. Často ide o adop-

tované deti, deti bez rodičov alebo z rozpadnutých rodín. Ak má žiak oboch rodičov, ktorí sa o neho starajú, je to u nás špeciálny prípad.

► Do akej miery dokáže rodinné prostredie zmierniť prejavy ADHD?

Rodina je veľmi dôležitá, tam sa rozhoduje, ako sú naplnené potreby dieťaťa. Napríklad, ak je mama v práci od 7. do 19. hodiny, doma sú len štyria súrodenci a žijú v chatrči, tak sa to na dieťaťi prejaví. Tie deti reálne bojujú o prežitie, lebo sa to doma naučili. Chodia k nám deti, ktoré si vyžadujú pozornosť konštruktívnejším spôsobom – skáču do reči, opravujú niekoho a podobne. A potom mám študentov, ktorí na seba upozorňujú deštruktívnym spôsobom – bitkami alebo prejavom, ktorý priťahuje pozornosť.

► Mohli by títo chlapci chodiť do bežnej školy, ak by mali dostatočnú podporu od asistentov, psychologov?

Myslím si, že áno. Podľa jedného výskumu sa ukázalo, že ak učitelia učia zaujímavo, je v ich triede menej prejavov ADHD. Percento detí, ktoré ADHD majú, je stále rovnaké, ale prejavy sú menej viditeľné. Ak by sa u nás neučilo diktovaním poznámok, tak by prejavov bolo menej. Často stačí, aby sa učiteľ takýmto deťom venoval, aby mali pocit, že ich má niekto rád. Ak s ním majú dobrý vzťah, majú väčšiu motiváciu sa nesprávať zle. Druhá vec je, ako učiteľ učí. Tretia, ako učiteľ pracuje s pravidlami v triede. Veľa mladých učiteľov nevie, ako má manažovať triedu. Učiteľ by mal vedieť získať rešpekt silnejších, hlučných žiakov, ale mal by vedieť podporiť aj slabších a tých menej výrazných.

► Učili ste v sanatóriu angličtinu. Ako to vyzeralo?

Prvé hodiny sme sa s chlapcami rozprávali, čo chcú robiť po strednej škole. Takmer polovica chcela byť kuchár či čašník, jeden chcel boxovať, jeden byť zámočníkom, mnohí nevedeli. Povedal som si, že musíme robiť to, čo potom využijú, aby to pre nich malo význam. Tak sme rok riešili varenie, do toho sme sa bavili o kritickom myslení a hoaxoch. Potom sme robili pravidelnú reflexiu, či ich to baví. Mojou výhodou však bolo, že som ich učil angličtinu, keby som mal matematiku, neviem, ako by som postupoval.

► Pohľad časti laickej verejnosti na ADHD je, že ak má rodič neposlušné dieťa, vybaví mu papier, a tak si ospravedlní, že ho nezvláda.

U nás je problém v tom, že keď dieťa diagnostikujú, tým to aj skončí. Rodičia si povedia, že majú papier, a tak sa majú učitelia prispôbiť. Často je to stopka aj pre učiteľov – tí si povedia, že daného žiaka nebudú vyvolávať, lebo má diagnózu. Nie je ale dobré ukazovať na jedného žiaka, ktorý môže mať s niečím problém. Integrácia je, že niekomu uľavujeme a inklúzia je, že sa všetci môžu učiť. Smerovať by sme mali k inklúzii.

► Ak má učiteľ v triede žiaka s ADHD, dostane rady, ako by mal zmeniť priebeh hodiny?

Príde mu papier z poradne. Ale poradní je málo a pracuje v nich málo ľudí. Žiak príde do poradne, otestujú ho, vyjde im, že má dyslexiu a ADHD. Pozrú sa do tabuľky, čo s ním treba robiť, prekopírujú to do jeho správy a to je všetko. Človek, ktorý v poradni pracuje, nemá čas, aby sa s ním rozprával, skúšal, čo konkrétne u neho funguje a čo nie. Je to pre neho číslo. A po ňom má ešte ďalších pätnásť. Chýba tu podpora pre tých, ktorí robia podporu.

► Čo je v takejto správe?

Pri ADHD napríklad odporúčanie, aby učiteľ na žiaka hovoril pomalšie, viac štruktúroval úlohy, nepreťažoval ho. Čítal som správu, v ktorej nebolo ani jedno slovo, ktoré by neplatilo na každého žiaka. Napríklad tam nájdete, aby učiteľ žiaka rešpektoval. To má byť predsa automatické. Diagnostika tak často nepovie o žiakovi nič, povie len, že ten, kto ju robil, nemal čas.

► Ako by to malo vyzerat'?

Poradňa správa diagnostiku, potom si sadnú s učiteľom aj dieťaťom a hovoria spolu, čo funguje a čo nie. Do toho by mali vstúpiť rodičia, aby aj oni vedeli, ako s dieťaťom pracovať. Táto vzájomná komunikácia nie je správne nastavená.

► Prečo stúpa počet detí s ADHD?

Štatisticky by ich počet stúpať nemal. Počet detí s ADHD je v spoločnosti tri až päť percent, trochu viac u chlapcov ako dievčat. Nevieme prečo. Ak žiak vyrušoval za socializmu, hrozili vážne postihy nielen jemu, ale aj rodičom. Druhým dôvodom môže byť i to, že deti dnes menej behajú. Ak sa dieťa s ADHD pravidelne nehýbe, prejaví sa to nepozornosťou. Aj mne to pomáha. Začal som cvičiť a zvýšila sa mi schopnosť sústrediť sa. Ak je dieťa doma pri počítači, mozog si nedokáže oddýchnuť a je stále unavený elektronikou. Elektronika ADHD nespôsobuje, ale zhoršuje prejavy.

► Existuje rada, čo by si mal rodič na dieťati všimnúť, aby rozpoznal príznaky ADHD?

V prvom rade si treba všimnúť, ako dokáže dieťa naplňať ciele a úlohy. Dobrým vodidlom je schopnosť nasledovať pokyny a inštrukcie rôznej úrovne zložitosti. V sociálnej rovine sa treba pozrieť, či sa dieťa dokáže emocionálne regulovať, či vybuchuje v hneve, či sa vie samo upokojiť. Sú tri hlavné symptómy – impulzivita, nepozornosť a hyperaktivita. Ľudia s ADHD majú často problém s emóciami a prežívaním, nielen so zabúdaním a neorganizovanosťou.

► Ako sa to prejavuje?

Časť si nevie nájsť kamarátov, časť povie učiteľovi, čo im napadne a nemyslia na dôsledky. Niektorí majú milión kamarátov, ale nijakého ozajstného, lebo nemajú brzdu, a tak sa zoznámia s každým. Iní nemajú žiadnych kamarátov, lebo každého svojím správaním od seba už odplašili. Je to rôzne.

► Čo dieťaťu s ADHD pomáha?

Ak má výrazné problémy so správaním, výbuchmi emócií alebo je bitkár, chcem vidieť, akých má rodičov a ako spolu fungujú. Ak má problém so školou, chcem vidieť, v akých predmetoch, prečo, akého má učiteľa. Možno má len učiteľa, ktorého nerešpektuje a nevydrží mu nerobiť zle. Ak má problém s organizáciou času, chcem vidieť, či má diár, zápisník. Nedá sa to povedať všeobecne. To, že máte ADHD, neznamená nič viac ako to, že máte ADHD. Neznamená to, že ste neschopný, hlúpy či zle vychovaný. ■

Učte moderne, inovatívne a zážitkovo. Učte s *Fenoménmi sveta*.

Ako učiť moderne, atraktívne a pritom jednoducho a efektívne? Akým spôsobom zaujať žiakov a motivovať ich k väčšej aktivite na vyučovaní? Ako premeniť bežnú vyučovaciu hodinu na zážitok z poznávania? Odpovede na tieto otázky prináša nový školský predmet *Fenomény sveta*, ktorý si už v praxi vyskúšali stovky základných škôl z celého Slovenska.

Jedinečný vzdelávací obsah

Fenomény sveta prinášajú do tried vzdelávací obsah založený na špičkových videách z produkcie BBC, ktoré žiakom prinášajú originálny vizuálny zážitok a umožňujú im ocitnúť sa priamo v centre preberanej témy. Navyše, vďaka pôvodnému zneniu s titulkami sa žiaci zdokonaľujú v anglickom jazyku, čo potvrdilo až 93 % opýtaných učiteľov.

Rozvoj kompetencií a zručností žiakov

Všetky vzdelávacie materiály, ktoré sú súčasťou predmetu *Fenomény sveta*, umožňujú učiteľovi využívať inovatívne

metódy výučby a vďaka tomu rozvíjať kompetencie a zručnosti žiakov nevyhnutné pre prácu a život v 21. storočí. Tímová spolupráca, kritické myslenie, bádateľské aktivity, zavádzanie herných prvkov, či rovesnícke vzdelávanie. To sú iba niektoré z kľúčových atribútov, ktorými možno charakterizovať vzdelávací obsah *Fenomény sveta*.

Desiatky pestrých medzipredmetových aktivít využívajúcich aktuálne trendy vo vzdelávaní je pripravených tak, aby žiaci premýšľali v súvislostiach. Žiaci sa učia analyzovať informácie, kriticky myslieť, prezentovať svoje názory podložené argumentmi a diskutovať s ostatnými. Vďaka tomu rozvíjajú svoju kreativitu, zlepšujú sa ich komunikačné schopnosti či schopnosť čítať a počúvať s porozumením.

Ako učiť s *Fenoménmi sveta*?

Fenomény sveta sú pripravené tak, aby ich učiteľ mohol okamžite použiť vo svojej triede. Navyše, veľkou devízou je široká variabilita ich implementácie do školskej výučby. Učiteľia si môžu vytvoriť nový školský predmet, doplniť

obsah existujúcich predmetov alebo realizovať tematické týždne s *Fenoménmi sveta*. Samostatnú pozornosť si zaslúži rozsiahla videoknižnica so 450 vzdelávacími videami, ktorá môže byť atraktívnym doplnkom bežnej vyučovacej hodiny.

Od učiteľov pre učiteľov

Fenomény sveta sú vytvorené skúsenými pedagógmi z neziskovej organizácie EDULAB v exkluzívnej spolupráci s BBC. Učiteľom ponúkajú jedinečný produkt kombinujúci tlačene materiály a digitálny obsah s viac ako 1 300 interaktívnymi aktivitami. Do slovenských škôl sa dostávajú vďaka Tatra banke, ktorá je generálnym partnerom *Fenoménov sveta*. „Vzdelávanie vnímame ako jeden zo základných pilierov spoločnosti a veríme, že jeho podporou môžeme spoločnosť posúvať dopredu. Preto bolo pre nás jednoznačné rozhodnutie podporiť vzdelávanie s *Fenoménmi sveta* aj v tomto školskom roku,“ vysvetľuje Peter Matúš, člen predstavenstva Tatra banky. Chcete učiť s *Fenoménmi sveta* aj na vašej škole? Všetky informácie o inovatívnej výučbe vrátane možnosti objednania vzdelávacích materiálov nájdete na webstránke www.fenomenysveta.sk. ■

Sebaúčinnosť – začiatok úspechu

Pochybovanie o sebe prináša neúspech, pochvaly a malé úspechy posilňujú motiváciu

► Viera LUTHEROVÁ, BALANS – poradňa zdravého vývinu, Kremnica

Sebaúčinnosť je neobratný preklad z anglického *self-efficacy* a označuje predstavu o sebe, že som schopná, efektívna. Je to akýsi výsledný sumár skúseností, ktorý v nás vytvorí presvedčenie, že máme veci pod kontrolou. Môžeme tomu rozumieť, ako dôvere v seba postavenej na sebaobrazu, že som človek, ktorý keď sa stretne s problémom, bude vedieť postupovať do úspešného konca. Sebaúčinnosť je, keď si o sebe myslím, že si poradím. Opakom by mohla byť, tiež psychologický koncept, naučená bezmocnosť. Je to opačné presvedčenie o sebe, ktoré je sumárom opakovaných skúseností: nech robím, čo robím, výsledok je zlyhanie. Naučená bezmocnosť je demonštrovaná pasivitou pri stretnutí sa s problémom. Je to presvedčenie, že problémy, s ktorými sa stretávam, sú také veľké a zložité a moje schopnosti také obmedzené, že sa vôbec neoplatí investovať energiu do jeho zvládnutia.

Predsa len niečo viem!

Aj bez výskumu intuitívne vieme, že ak si dieťa o sebe myslí, že novú látku pochopí, tak ju pravdepodobne pochopí. A naopak, ak bude presvedčené, že to zasa nepochopí, tak sa ani nebude snažiť a logicky to nakoniec tak aj dopadne. Pozitívna špirála bude dieťa ťahať k lepším a lepším výsledkom. Negatívna špirála ho bude zavrtávať do neúspechu. Či to platí alebo nie, nám ukáže výskum. Hattieho rebríček na dôkazoch založeného vzdelávania – *evidence-based education*, ktorý vznikol analýzou 900 metaštúdií,

ukázal, že súvislosť medzi sebaúčinnosťou a akademickým úspechom je veľmi silná (0.92). To znamená, že vysoko pravdepodobne s presvedčením o sebe ako o efektívnom človeku porastie aj prospech žiaka.

Sebaúčinnosť výrazne vstupuje do motivácie. Dieťa, ktoré si myslí, že nové učivo zvládne, má chuť počúvať vysvetľovanie. Neúspech ho neodrádza. Ten iba signalizuje, že zatiaľ bolo vykonanej málo práce. Sebaúčinnosť ovplyvňuje aj emócie. Vysoká sebaúčinnosť redukuje stres, navodzuje dobrú náladu a očakávanie pozitívnej skúsenosti pri stretnutí s neznámym. O svojej sebaúčinnosti sa v škole dieťa dozvedá najmä z učiteľovho hodnotenia.

Akitoshi Uchida chcel vedieť, či je možné cez navodenie úspechu zvýšiť pocit sebaúčinnosti a či by to mohlo mať vplyv na výsledky v škole. Urobil teda s kolegami experiment. Náhodne vybrali 84 cca 13-ročných žiakov, 231 tvorilo kontrolnú vzorku. Všetkých žiakov nechali riešiť neznámy typ úloh (anagramy), ktorý bol premietaný špeciálnou technológiou. Vybraní žiaci mali zvýhodnenie, o ktorom nikto zo zúčastnených nevedel – podarilo sa im zadania vyriešiť. Následne v niekoľko mesačných odstupoch sledovali akademické výsledky v testovaniach. Výsledky vybraných chlapcov sa v porovnaní s kontrolnou skupinou významne zlepšili. Tento efekt bol merateľný aj po 17 mesiacoch od experimentu. U dievčat sa takýto efekt nedosiahol. Tento experiment má svoje etické otázky, avšak je zaujímavý silný efekt zážitku úspechu (u chlapcov).

„Aj čiastkové úspechy motivujú.“

Ako inak, Miško zasa nič

Keby sme si to mali preniesť do školskej praxe – pozornosť venovaná čiastkovým úspechom dieťaťa (výborne si postupoval, toto si dobre vymyslela), posilňuje sebaúčinnosť dieťaťa a motivuje ho zahryznúť sa do ťažších úloh. Pripomeňme si, že bohapusté chválenie nie je to isté. Oceňujeme veci, na ktorých je možné pracovať – úsilie, vytrvalosť, vynaloženú prácu, osvojenie si postupu. Nechválime veci vrodené, s ktorými sa nedá nič robiť: *si múdry, si inteligentná*. Ocenenie nedevalujeme prehánaním. Deti nie sú hlúpe a v jednom z výskumov sa zistilo, že lacnú chválu si tlmočia ako útechu pre neschopných.

Päť rokov som učila angličtinu pre deti s vývinovými poruchami, ktoré prichádzali hlboko demotivované z bežných škôl a prvým krokom bolo doviesť ich k tomu, že sa učiť oplatí, že niečo z toho bude a nebude to hanba. Učivo môže presahovať schopnosti žiaka len o rozumný kus. Keď nás nezaujíma úroveň a schopnosti žiaka a zahltíme ho rýchlym postupom, tak to postupne vzdá a namiesto toho, aby sa učil viac, bude sa učiť menej a menej.

ADD alebo pochybnosť?

Mala som pravidlo, že ak sa dieťa učí na *rozcvičku* viac ako polhodinu a aj tak dostane päťku, musím zmeniť zadanie. Namiesto písania *rozcvičky* zo slovenčiny do angličtiny, dostane zadanie opačné. Raz som mala žiaka, ktorý

mal za sebou hrozný životný príbeh – skúšala som ho len zo spárovanía slov, ktoré sme sa učili. Všetci (rodičia aj žiaci) vedeli, kto je akým spôsobom skúšaný a ich známky neznamenujú to isté. Problém bol iba raz, s Aničkou, lebo Dominik to má ľahké. Vyriešili sme to jediným návrhom: „Anička, ak si myslíš, že si na rovnakej úrovni ako on, tak tá budem skúšať rovnako.“ Hrdosť nepustila. Už nikdy nebol problém, že ona má trojku a Dominik dvojku.

Výsledkom bolo, že sa učili všetci. Neriešila som, či sa dieťa odchyľuje od očakávanej normy. Dôležité bolo, že dieťa sa postupne zlepšovalo vzhľadom k svojej norme. Obzvlášť mi utkvela zmena u jedného dievčatka s ADD. Okatá a vedela krásne kresliť. Len na hodinách bola nesmierne spomalená. Bolo treba hovoriť pomaly a dávať úlohy po malých kúskoch. Asi tak o rok som bola nejaká rozbehnutá a vychrlila som na ňu zadanie. Vzápätí som sa zháčila, či rozumie. Vraj hej. Tak som ju poprosila, aby mi povedala, čo má robiť. Vedela úplne presne. V tej chvíli som si uvedomila, že je zlepšené jej pracovné tempo aj dikcia reči. Ťažko posudzovať, čo prispelo k zmene. Viem si však predstaviť, že viera, že niečo viem, že to pochopím, mohla viesť k tomu, že zo spomaleného dieťaťa sa stalo do vyučovania normálne zapojené dieťa. Jeho spomalenosť nemusela byť v tomto prípade vlastnosť centrálnnej nervovej sústavy, ale len pochybnosť o sebe ako výsledok veľkého sumáru čiastkových zlyhaní. ■

Lýžiarske zájazdy - Plavecké kurzy - Poznávacie zájazdy - Školské výlety

2019/2020

ŠKOLY

V PRÍRODE

ZĽAVA
za skorý nákup
-10€
do 30.10.2019

Od myslenia ku kritickému mysleniu

Zaujímavé aj zábavné tipy, ako precvičovať so žiakmi kritické myslenie cez nezmysly

► Jozef HVORECKÝ

Rozvoj kritického myslenia sa v súčasnosti právom považuje za kľúčový problém. Hlavné dôvody sú dva: Súčasné vzdelávanie je postavené na opakovaní poznatkov poskytovaných učiteľom. Ten je tradične považovaný za rozhodujúcu autoritu, ktorého tvrdenia sú nepochybniteľné. V dobe neustálych inovácií a obrovského počtu vedeckých objavov učiteľ už nedokáže takouto autoritou byť a treba hľadať iný vzťah medzi ním a žiakmi, vedúci k trvalým a systematickým poznatkom učiacich sa. Učiteľ prestal byť hlavným zdrojom informácií aj v dôsledku rozšírenia internetu. K dispozícii na ňom je oveľa viac (a aj často oveľa zaujímavejších) informácií. Žiaľ, chýba na ňom filter, ktorý by odlišoval podstatné informácie od nepodstatných, kvalitné od nekvalitných. Kritické myslenie je nástrojom systematizácie poznatkov a zároveň filtrom ich relevantnosti a kvality. Prejavuje sa cez obozretný postoj jedinca k svetu a názorom, pri ktorom preveruje a hodnotí prichádzajúce informácie, pričom sa snaží ich nielen vnímať, ale aj hodnotiť a vkladať do súvislostí. Ide teda o kontextovo závislú činnosť, takže na jej získanie a upevnenie nevieme dať jednoduchý a jednoznačný recept.

V článku uvádzame metódu postavenú na odhaľovaní viac či menej skrytých nezmyslov v texte. Jej prednosťami sú jednak jej zábavný charakter, ktorý posilňuje motiváciu, jednak možnosť kategorizovať protirečenia, a tým zdôrazniť opakujúce sa chyby v premýšľaní.

Text plný nezmyslov

Bača Demeter je môj kamarát. Poznám ho dávno, od zajtra. Keď som ho naposledy navštívil, pásol ovce. „Na tejto lúke som ešte nebol,“ vravím. „Je krásne kruhová.“

Bača: „Veru, veru. Má rovnako dlhé strany: tristo, štyristo a päťsto metrov.“

Ja na to: „Takže tvorí štvorec.“ Pokračoval som: „Čo máš nové?“

„Zle-nedobre. Päť štvrtín stáda mi včera zožrali vlci. A ty, kde sa tu berieš?“ spýtal sa ma Demeter.

„Idem peši najkratšou cestou zo Sofie do Atén. Včera som spal vo Varšave, dnes chcem prespať u teba na salaši a zajtra vyrazím do Londýna. Počítam, že okolo poludnia tam budem. Chcem vidieť výmenu stráží pred kráľovským palácom.“

„Aj ja som kedysi rád chodil po horách. Keď som ma sedemdesiattri, vyliezol som na Gerlach. Už toľko nevládzem, veď mám požehnaných päťdesiatdva.“

„Čas nezastavíš. Aj ja som o pár rokov omladol, odkedy sme sa naposledy stretli. Syn mi medzitým zmaturoval a teraz chodí na základnú školu.“

Demeter dodal: „Ale inak sa mi darí fajn. Ovce dávajú toľko syra, že z neho vyrábam mlieko.“

„Vidím, že ti pribudli aj dubové sudy.“

„Skladujem v nich mlieko. Sú priehľadné, takže vidím, ako červené, čerstvo nadojené mlieko postupne bledne. Keď zmrodie, je najvyšší čas zvieŕť ho do doliny. Pozerám, už je žlté, takže už treba. Naložím všetkých tridsať sudov na motorku a za päť – šesť minút som nazad. Ved' je to kúsok, štyridsaťšesť kilometrov. Postráž mi s vlkom Dunčom ovce a zbieraj šušky. Keď sa vrátim, dáme ich do polievky.“

„Akú navaríš?“

„Guláš z ťavích parohov. Naučil som sa ho, keď som robil honelníka na Kilimandžáre.“

„Kde si zohnal ťavie parohy?“

„Na internete nájdeš všetko.“

„Odhalíť nezmysly nie je možné bez sústredenia sa na sémantiku.“

Využitie vo výučbe materinského jazyka

Čítanie s porozumením je opakujúcim sa problémom našich žiakov. Klesajúce výsledky v hodnotení PISA naznačujú, že opatrenia na zlepšenie nie sú dostačujúce. Podobné texty podporujú udržiavanie pozornosti počas čítania. Odhaliť protirečenia a nezmysly nie je možné bez sústredenia sa na sémantiku, t. j. bez pochopenia významu. Po-tešenie z pochopenia pointy môže viesť k zvýšenému zá-ujmu o čítanie.

Čítaním popletených textov sa žiaci učia aj pochybovať o absolútnej pravdivosti každého prečítaného textu – „papier vydrží všetko.“ Vďaka tomu sa môžu stať aj odolnejšími voči hoaxom a konšpiračným teóriám. Napríklad zistenie chybné časovej súslednosti (baču poznám dávno – od zajtra) by malo viesť k opatrnosti pri vnímaní vzťahov príčina – následok. Mnoho konšpiračných teórií totiž vychádza práve z nesprávneho (či úmyselne nesprávneho) vzťahu medzi nimi.

Zaujímavým obohatením výučby môže byť slohová práca postavená na maximálnom využití úmyselne nesprávnych vzťahov a vlastností. Táto činnosť totiž rozvíja kreativitu – vymyslieť „krásny“ a nezvyčajný nezmysel totiž nie je jednoduché.

Využitie vo výučbe matematiky

Výkladový slovník definuje matematiku ako vedu, ktorá sa zaoberá „číslami a operáciami a s nimi, ich vzťahmi, kombináciami, zovšeobecňovaním a abstrahovaním, ako aj priestorom, konfiguráciami a ich štruktúrami, ich meraním, transformáciami a zovšeobecňovaním.“ Výučba matematiky sa však často redukuje iba na prvé zložky v uvedenom zozname, teda na čísla a operácie s nimi, resp. na priestor a jeho štruktúry. Menej času sa venuje vzťahom medzi uvažovanými objektmi a ich zovšeobecňovaniu, hoci práve ony tvoria jeden zo základov kritického myslenia. Ak sa matematika považuje za nástroj rozvoja kritického myslenia, tak je to práve pre tieto jej vlastnosti.

Protirečenia matematického charakteru dovoľujú učiteľovi spoznať aj nedostatky vo vedomostiach žiakov. Len ten, kto pozná vlastnosti uvažovaných objektov, dokáže nájsť v texte protirečenia a odôvodniť, v čom spočíva problém. Uvedieme príklady:

Priradovanie neexistujúcich vlastností k objektu: Kruh nemá strany.

Rozpor vlastností: Strany s rozmermi 300, 400 a 500 metrov sú vraj rovnako dlhé.

Vlastnosť jedného objektu je priradená inému: Tri strany má trojuholník, nie štvorec.

Tvorivosť v tejto oblasti je neobmedzená a je vhodné do nej zapojiť žiakov. Napríklad v podobe „dôkazu“ o počte strán: *Trojuholník má tri uhly. Uhol je vytvorený dvomi stranami. Trojuholník má preto šesť strán.*

Žiaci môžu sami navrhovať ďalšie typy protirečení vzťahujúcich sa na vzhľad matematických objektov – *Líši sa modrá kocka od červenej aj niečím iným ako farbou?*, ich názvoslovie – *Je kockou Rubikova kocka? Prečo áno, alebo prečo nie?* alebo výskytom v reálnom živote – *Má kockový cukor*

tvar kocky?

Pretože sokratovský dialóg je jednou z metód rozvoja kritického myslenia, podobné úlohy sa môžu stať predmetom diskusií v triede. Ak má úloha tvar „prečo áno, prečo nie“, je vhodné rozdeliť kolektív na zástancov a oponentov daného názoru. Pri hodnotení oceňovať nielen kvalitu a správnosť tvrdení, ale aj argumentačnú silu a vynaliezavosť oponentov zastupujúcich obidva názory a ich ochotu priznať si omyl.

Využitie vo výučbe iných predmetov

Každý predmet má vlastnú poznatkovú základňu. Jej znalosť sa dá preverovať vytvorením spochybniteľných výrokov podobne, ako bolo vidieť na príkladoch z matematiky. Napríklad vo fyzike – *Zaburácal hrom a krátko na to zažiaril blesk* či v biológii – *Nadzemné korene rastlín – na rozdiel od podzemných – rastú smerom nahor.* Informatika zasa dovoľuje zdôrazňovať, že počítačový program nie je náhodný zhuk inštrukcií programovacieho jazyka. Nesprávne zoradené a/alebo chybné navrhnuté inštrukcie produkujú iný ako očakávaný výsledok. „Cieľavedome zostaveným nezmyslom“ teda môže byť chybný program. Odhalenie nezmyselnej časti vedie k jeho úprave a oprave.

Podobnými absurditami sa dá demonštrovať aj nepravdivosť názoru – „na internete je všetko“. Aj nie príliš vynaliezavý poslucháč si ľahko uvedomí, že presvedčenie o všemohúcnosti internetu, na ktorom sa dá nájsť aj recept na guláš z ťavých parohov, nemá presvedčivý základ.

Chybné tvrdenia na internete preto dávajú príležitosť na rozmanité obohatenie výučby. Ich spracovanie môže byť námetom na širšie projekty, vytvorené jednotlivcami alebo malými skupinami. Koniec-koncov, tímová práca je ďalšou oblasťou, v ktorej je kritické myslenie základným nástrojom efektívnej spolupráce. ■

Veselé matematické stratégie

V septembri sme sa s dobrovoľníkmi z neziskovej organizácie [P-mat](#) vybrali na cestu naprieč Slovenskom. Počas našej cesty sme navštívili približne 180 tried II. stupňa ZŠ, resp. prímý až kvarty na OG. V každej z tried sme si pripravili jednu hodinu matematiky a fyziky. Našou snahou bolo ukázať deťom, že matematika a fyzika môžu byť zaujímavé pre každého.

Teórie hier a stratégie

Povedali sme si, že na to, aby sme žiakov zaujali, musíme prísť s niečím, čo im je prirodzené a čo robia radi. A tak sme si vybrali oblasť teórie hier a nechali sme ich sa hrať a hľadať stratégie. Možno si poviete, že sa nemôžeme s deťmi len hrať, niekedy sa musia naučiť aj násobiť, deliť, počítat rovnice a mnoho ďalšieho. A to je práve na tom to zaujímavé – naša hra obsahovala množstvo počítania, ale aj tak žiakov bavila, pretože nepočítali náhodné príklady, ale robili výpočty, ktoré im pomáhali vytvárať si stratégie v hre.

Zadanie: Každý zo žiakov si napíše na papier jedno prirodzené číslo od 1 do 100. Potom zo všetkých napísaných čísel v triede vypočítajú žiaci priemer a tento priemer vynásobia $2/3$. Vyjde nám finálne číslo. Ten žiak, ktorý má na papieri napísané číslo, ktoré je najbližšie k finálnemu číslu vyhráva.

Ako s aktivitou pracovať?

Je dôležité si aktivitu v triede zahráť niekoľkokrát po sebe. V prvom kole zvyknú žiaci písať náhodné čísla bez väčšieho zamyslenia sa nad stratégiou. Po tom, ako zistíme prvé finálne číslo, začnú žiaci nad hrou premýšľať viac. Ich nové tipy sa budú pohybovať blízko minulého finálneho čísla – a teda klesne priemer, a tým aj nové finálne číslo. Keď si túto hru zahráme 4 či 5-krát, finálne číslo bude postupne klesať a žiaci sa sami začnú pýtať otázku, prečo je to tak. Následne žiakov sprevádzame diskusiou o tom, ako táto hra funguje a prečo. Našou snahou je viesť ich k tomu, aby

našli stratégiu, pri ktorej by vyhrali všetci naraz. Často prídu so stratégiou, že všetci použijú rovnaké číslo – vtedy je dobré zahráť si ďalšie kolo hry, ale tentoraz sa zahráme spolu s nimi. Žiaci zistia, že keď vyberú všetci rovnaké číslo, tak ktokoľvek môže dať číslo o 1 menšie, a tým pádom ako skupina prehrajú. Potrebujú nájsť teda takú stratégiu, pri ktorej ich jednotlivec nevie poraziť proti-stratégiou. Čo keby použili všetky deti číslo 1? Mohol by jednotlivec zvoliť takú proti-stratégiu, že by všetkých porazil?

Takáto diskusia vie byť zaujímavá a počas nej si žiaci môžu overiť viacero hypotéz. Nakoniec prídu spoločne k tomu, že keď všetci použijú číslo 1, tak naozaj ich žiaden jednotlivec nedokáže poraziť.

Na úlohu sa dá pozrieť aj z opačného uhla. *Sú nejaké čísla, ktoré nemajú šancu zvíťaziť?*

Áno sú – čísla ako 100, 99, 98 a mnohé ďalšie naozaj nikdy nebudú $2/3$ z priemeru všetkých napísaných čísel. Jednoducho si to môžeme všimnúť tak, že ak by aj všetci žiaci napísali číslo 100, tak $2/3$ z priemeru všetkých napísaných čísel by bolo 66. A teda čísla 67 a vyššie sa nikdy presne netrafia do finálneho čísla. Rovnakú úvahu môžeme použiť opäť. Keď si každý hráč hry uvedomí, že čísla 67 a vyššie nemá zmysel písať na papier, tak razom sa z hry stáva hra, kde každý používa len čísla od 1 do 66. Keď použijeme rovnakú logiku, opäť prídeme k tomu, že niektoré čísla nemajú šancu. Takúto logiku vieme použiť znova a znova a znova – až prídeme k nášmu pôvodnému riešeniu a teda, že všetci by mali napísať číslo 1.

Hodinu sme viedli tak, že sme iba kládli otázky a modelovali debatu.

U žiakov sme sa stretávali s veľkým zapálením pre túto aktivitu, čo nás veľmi tešilo, keďže sme videli, že si precvičujú matematické zručnosti a premýšľajú nad stratégiami – a to všetko s radosťou. ■

► Pavol KOPRDA,
P-mat, n. o.

➤ Máte v triede špekulantov, ktorí vás neustále bombardujú otázkami? Nasledujúce otázky by ich mohli aspoň na chvíľu zabaviť.

365 Čudný domček

Istý umelec vytvoril na lúke domček. Na obrázku ho vidíte pri pohľade zhora (z dronu). Ak by sme chceli byť presní, museli by sme autorovi domčeka vytknúť, že sa z hľadiska geometrie dopustil (zrejme zámerne) viacerých chýb. Viete ich nájsť?

366 Ostrov na jazere na ostrove...

Nájdite niekde na svete ostrov na jazere na ostrove na jazere. A existuje aj jazero na ostrove na jazere na ostrove na jazere?

367 Maratón pod dve hodiny

V sobotu 12. októbra 2019 prepísal Keňan Eliud Kipchoge dejiny športu. Ako prvý človek na planéte zabehol maratón pod dve hodiny, konkrétne za 1 hodinu 59 minút a 40,2 sekundy.

a) Zistíte presnú dĺžku maratónskej trate a vypočítajte Kipchogeho priemernú rýchlosť v kilometroch za hodinu. Dokážete ísť tak rýchlo na bicykli?

b) Vypočítajte priemernú rýchlosť Eliuda Kipchogeho v metroch za sekundu. Za ako dlho by prebehol triedou, ktorá má na dĺžku 12 metrov? ■

Katastrofa v knihe

➤ Ak budeme vychádzať z tvrdenia, že knihy nám majú robiť radosť, *Pán Gul'ôčka* s podtitulom *Krídla* od Wojciecha Widlaka nás poteší menami. Kačka s menom Katastrofa musí vyvolať úsmev. Možnosti tohto mena využil naplno aj autor v texte *Telefón*. Pánovi Gul'ôčkovi, ktorý nerád nakupuje vo veľkých obchodoch, robí spoločnosť pes, ktorý má však nečakané meno Pluzgierik. Múha s menom Bzuk-Bzuk komunikuje so svetom veľmi realisticky – vydáva len zvuky *bzuk, bzuk*.

Kniha vzbudzuje dojem, že bude ladená komicky, čo znásobujú ilustrácie. Nie je to však pravda. Nebojte sa, zasmiať sa dá aj tu. Ak by som túto knihu mal prirovnať k inej, bola by to zrejme *Tuláčik a Klára* od Erika Grocha. Texty nie sú postavené na príbehu, ale na niečom, čo v dnešnej extrovertnej dobe chýba – na citlivosti, na snahe ponoriť sa do vlastného vnútra a rozmýšľať. Za jednoduchým príbehom je vždy skrytá alegória a bude zaujímavé sledovať, či ju bude detský čitateľ schopný uvidieť. Nemusíte sa však báť, nie je to prvoplánová výchovná kniha, ktorá deťom prikáže, ako sa musia správať. Pán Gul'ôčka predstavuje rozhladeného dospelého, Katastrofa dieťa rýchlejšie konajúce ako myslia, Bzuk-Bzuk dieťa, ktoré nerozpráva a snaží sa mu aj napriek tomu porozumieť.

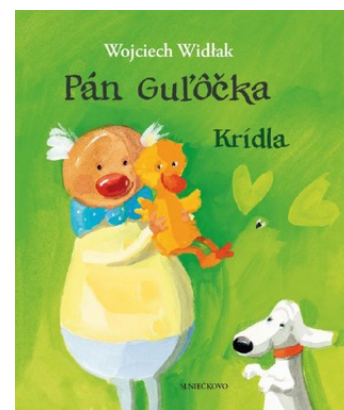
Kniha je aj ekologická, spôsobuje ju časť, v ktorej je šikov-

ne popísaný náš vzťah k veciam, ktoré sme si obľúbili a nedokážeme ich vymeniť za nové. Áno, tí druhí budú o nás hovoriť ako o zberáčoch a neporiadnikoch. Veľmi pekne je tu zachytené, ako vieme druhých usmerňovať, čo by mali robiť. Až keď

to zabolí nás, vieme si uvedomiť, že takmer každý z nás vlastní vec, ktorá je za zenitom životnosti, no viaže nás k nej citový vzťah a nedokážeme sa od nej odpútať.

S deťmi sa zrejme budeme rozprávať aj o vlastných strachoch – pri cestovaní výtahom. Tu je príslušná časť veľmi vydarené graficky znázornená. Na záver by bolo dobré odhadnúť vekovú skupinu, pre ktorú je táto kniha vhodná, porozumejú jej aj deti predškolského veku. A tí, ktorí si chcú čítať knihy v správnom poradí, mali by si prečítať prvú knihu *Pán Gul'ôčka*, aj keď v tomto prípade, texty v knihe na seba priamo nenadväzujú. ■

► Marián KIČINKO

Trieda inak

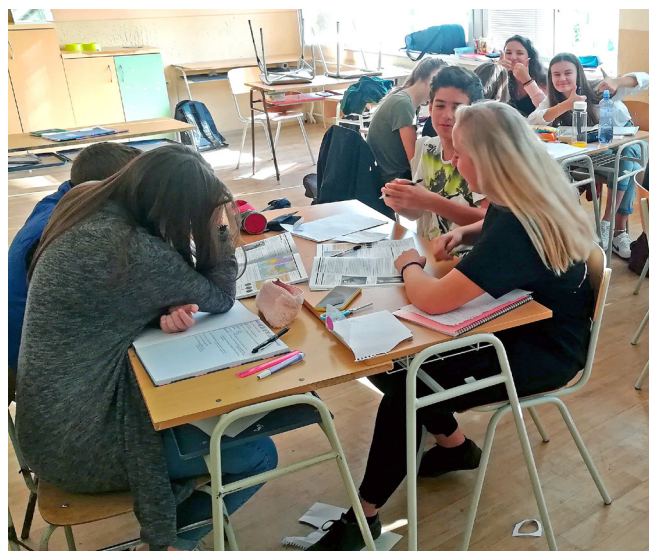
Školy sa za posledné dve desaťročia vo svete menia radikálne a pomalšie už aj u nás. Prenikajú do nich nové metódy, technické pomôcky, mení sa koncepcia prístupu učiteľa k žiakovi, pohľady na ciele vzdelávania. Zmeny zasahujú aj samotnú fyzickú podstatu škôl. Mení sa ich tvar, priestorové usporiadanie, areál. Kladie sa dôraz na premenlivú funkčnosť priestorov a flexibilitu ich využitia, individualizáciu priestoru pre žiaka, väčšie spojenie s budovou s exteriérom. Čo ale v prípade, ak učíte v škole typu *cells and bells*, ktoré zatiaľ v drivej miere vo svete prevažujú? Školy ledva pokryjú bežné výdavky a je utópiou myslieť si, že ich raz renovuje architekt ako Prakash Nair. Najznámejšou a ojedinelou výnimkou je u nás [Bilingválne gymnázium C.S. Lewisa](#), ktoré získalo nomináciu na prestížnu cenu za prestavbu.

Trieda typu *cells and bells* je usporiadaná podobne ako väznice či nemocnice – chodba s dverami do učební s čo najväčším množstvom žiakov, aby bol priestor čo najlepšie využitý, lavice sú v zákrytoch. Pozornosť je tak prirodzene nasmerovaná na učiteľa ako hlavného „manažéra procesov“ v triede. Takéto fyzické usporiadanie v triede podporuje skôr tradičné metódy výuky – frontálne vyučovanie, výklad, orientáciu na počúvanie, individuálnu prácu.

Vytvorili sme učiace sa ostrovy

Na začiatku môjho učiteľovania som to považoval za prirodzený stav vecí, v ktorom som vyrastal. Postupne som sa ale pokúšal dominanciu výkladu narúšať. Prácou žiakov s textom, videom, diskusiou o tom, čo vidia, čítajú, sem-tam prácou vo dvojiciach. Na konferencii *Cesty k dobrej škole* som videl krátke video o škole ktorú navrhol práve Prakash Nair z architektonického štúdia *Fielding Nair International*, spolu s príspevkom *Nie je jedno, ako vyzerajú naše školy*. Odvtedy som uvažoval, ako posunúť prácu žiakov ešte viac efektívnym smerom.

Napokon som z triedy, s ktorou mám veľmi dobré vzťa-

hy, urobil pokusných králikov. Najprv som im vysvetlil, čo a prečo chcem vyskúšať a či s tým súhlasia. A začali sme. Lavice sme pospájali do dvojíc, aby vznikol dostatočný priestor pre prácu a mohli spolupracovať nie dvaja, ale štyria – piati žiaci. Trochu sme experimentovali s ich orientáciou a rozložením, pričom svojimi návrhmi mohli participovať aj žiaci. Napokon vznikli samostatné učiace sa ostrovy – skupinky viacerých žiakov. Usporiadanie sme doladili tak, aby nikto zo žiakov nebol úplne chrbtom učiteľovi a aspoň bokom videl na tabuľu a priestor pre projekciu videa a poznámok.

Keďže v spoločnosti stále viac rezonuje inklúzia ako snaha čerpať z rôznorodosti, rozhodol som sa vytvoriť heterogénne skupiny. Priestor dostali opäť žiaci a sami si mali vytvoriť štvoricu, v ktorej bude extrovert, introvert, silnejší a slabší žiak (podľa známok). Takáto rôznorodá skupina dáva väčšiu šancu pre osobný rast. Samozrejme, ak žiaci chcú na sebe robiť. Introvert sa môže s pomocou skupiny naučiť vyjadrovať svoje názory v bezpečnom prostredí, pričom nie je hneď priamo konfrontovaný s autoritou učiteľa, extrovert sa učí dať priestor ostatným počúvaním. Schopnejší žiak môže pomôcť pri riešení zadaní slabším. Narušenie homogenity má istý benefit aj pre šikovných žiakov (hovorí o tom sociálny antropológ Martin Kanovský z UK v Denníku N), ktorí tak majú vyšší akademický sebaobraz, a tým väčšiu sebadôveru vo vlastný úspech. Zrazu som si uvedomil, že žiaci sú viac orientovaní na seba navzájom, učiteľ sa fyzicky akoby odsunul z centra ich pozornosti. Tejto zmene bolo treba prispôbiť aj obsah a priebeh hodiny. Usporiadanie lavíc viac tlačí na skupinovú prácu a vzájomnú komunikáciu. Stále viac cítim potrebu pripravovať a hľadať nové materiály, aby skupiny mohli naozaj spolupracovať a komunikovať navzájom a nové rozloženie triedy bolo efektívne využité.

Zatiaľ to nie je vždy ideálne, ale ide o dlhodobý proces zmeny a postupného vylepšovania. Tento rok som od experimentu v jednej triede prešiel k piatim z jedenástich, kde takto pracujeme veľmi často. Našťastie sa zníženým počtom žiakov v škole uvoľnila učebňa, ktorú zatiaľ môžem využívať ako základňu. Nie všetky triedy sú totiž ochotné pred hodinou a po nej presúvať lavice. ■

► Jozef ŠUJAK,
GYMNÁZIUM, Považská Bystrica

Foto: archív J. Šujaka

Stredná zdravotnícka škola na Strečnianskej ulici v Bratislave je jednou zo stredných škôl Bratislavského samosprávneho kraja, ktorá pripravuje žiakov na zdravotnícke povolania v týchto študijných a učebných odboroch: *asistent výživy, masér, praktická sestra, zdravotnícky asistent, diplomovaná všeobecná sestra (vyššie odborné štúdium), zdravotnícky záchranár a sanitár (učebný odbor).*

Kvalitné vzdelávanie poskytuje v intenciách akreditovaných vzdelávacích programov aktualizovaných v školských vzdelávacích programoch pre jednotlivé študijné odbory a učebný odbor.

Priď študovať k nám na „zdravku“ a získaš povolanie, v ktorom sa uplatníš po celý život.

(motto školy)

Zmenu v profilovaní školy intenzívne podporil zriaďovateľ BSK, ktorý prispel k vytvoreniu podmienok napredovania školy, čím sa škola stala atraktívnejšou pre budúcich žiakov.

Cieľová orientácia školy a smerovanie jej absolventov v zme-

nených podmienkach sú zamerané na pragmatickú odbornosť, vysokú profesionalitu a uplatnenie absolventov v praxi.

Moderná učebňa OSE

Predstavuje izbu pacienta – fragment projektu nemocnice novej generácie. Je vybavená moderným zariadením, prístrojovou technikou a pomôckami, s ktorými sa žiaci stretnú pri ošetrovaní chorých v prirodzených podmienkach. Ide o simulované prepojenie teórie s praxou v intenciách nadčasových výchovno-vzdelávacích postupov zameraných na kvalitnú prípravu žiakov na zdravotnícke povolania.

AV učebňa

Aktuálne vybudovaná učebňa pre žiakov študijného odboru asistent výživy. Vybavená je špecifickými pomôckami pre prípravu pokrmov pomocou nových technológií dietickeho spektra. Naprojektovaná je z dvoch častí. Z kuchyne a miestnosti na stolovanie a degustovanie pripravených jedál v rámci diétného systému. Žiaci majú možnosť krea-

tívne pracovať v estetickom prostredí, a tak sa pripravovať na výkon povolania nutričný terapeut. Nutričný terapeut pôsobí na chorého, ale aj zdravého jedinca ako výživový poradca ovplyvňujúci jeho stravovacie návyky i zlozvyky, vedúce k nesprávnej životospráve a k narušeniu homeostázy v dysbalancii výživového spektra.

VAUčebňa

Moderne vybavená učebňa 3D technológiou virtuálnej reality pre výučbu predmetu anatómia a fyziológia. Ide o nadčasovú metodiku technického spektra, ktorá pomáha žiakom v dynamickej podobe obohacovať texty jednotlivých somatických systémov ľudského tela formou vizualizácie obrazu. Žiak má možnosť si overiť sprostredkované učivo v priamej konfrontácii súvislostí na obraze v rôznych projekciách. ■

Z pamätí začínajúceho učiteľa (3.)

Zápisky učiteľa Petra Pavla Zgútha o vzťahu školy a rodiny, domácich úlohách či telesnej výchove

► Zuzana KUNŠTEKOVÁ, Múzeum školstva a pedagogiky

Pri výskume a poznávaní školskej histórie a jej reálií, často prichádzame k skutočnosti, že výpovede učiteľov – pamätníkov sú aktuálne aj napriek odstu- pu stoviek rokov. V listovaní zápisov učiteľa Petra Pavla Zgútha z konca 19. storočia sa stretávame s témami a za- užívanými postupmi, ktorých pravdivosť preveril čas.

Dôležité prepojenie rodiny a školy

Zo skúseností Zgúth vyzdvihuje význam prepojenia rodiny so školou, čo často vplýva aj na výkon žiactva: „*Žiaci chudobných, ale poriadnych rodičov vynikali v učení a mravnom správaní práve tak ako žiaci majetných rodičov.*“ Za pod- statné považoval aj podporu snáh učiteľa zo strany rodičov. Tí sa mali postarať nielen o riadnu dochádzku detí do školy, ich pravidelné povzbudzovanie v učení a dozeranie na slušné a mravné správanie, ale aj slušné vyjadrovanie o škole a ich predstaviteľoch. Súviselo to aj so vzťahom rodín ku škole ako k inštitúcii, čím sa zvyšovala možnosť

tabúl' sa používala na písanie vzorov z prebranej látky, aby častým videním utkveli žiakom v pamäti, iné dve na každodennú potrebu, ktoré daní dozorcovia utierali každý deň predpoludním i popoludní, tú na vzory len po istom čase na môj príkaz. Na stenách mapy, prírodopisné obrazy. V skri- ni učebné pomôcky, každým rokom rozmnožované, na nej menšia sklená skriňa s vypchatými sovami a vtákmi, zbierka nerastov. Z komory priniesol som pomôcky ako zemeguľu, magnet, elektrofor, Leidenovu fľašu, teplomer, šošovky, Wol- ffov galvanický článok, trubice, meter, krychlový decimeter...“

Domáce úlohy učiteľ Zgúth nezažadoval

Vyučovanie v minulosti prebiehalo v dvoch blokoch – predpoludním a popoludní. Zgúth píše o istom význame niektorých predmetov, v tom čase v nich silnú úlohu zohrá- valo najmä náboženstvo – zakomponované do vyučovania ráno svätou omšou v kostole, ktorú dopĺňali predmety ako biblická história, katechizmus a cirkevný dejepis. Vo svo- jom rozvrhu sa Zgúth predpoludním

sústredil na jazykové predmety – ma- ďarčinu (v tom čase povinnú na všetkých školách), slovenský jazyk a po- poludní venoval pozornosť počtom a opäť jazyku a jeho pravopisu.

Zgúthov systém vedenia vyučovania bol spojením opakovania, preskúša- nia naučeného, naučenia novej látky, zadania úloh pre pochopenie a upe- venie učiva a zadania úloh na preve- renie. Dôsledne bazíroval na opravách, slabší žiaci, ktorí na začiatku zaostáva- li, ostali a opravovali zadané úlohy aj po vyučovaní. „*Domáce úlohy som ne- zadával. Nechcel som poskytovať príle- žitosť k podvodu, aby si ich žiaci neod- písovali alebo doma s pomocou starších nevypracovávali, ale aj pre pohyb, lebo sedenia v škole bolo dost.*“

Vo svojich zápisoch sa rozhladený učí- tel' zamýšľa aj nad vyučovaním ďalších predmetov, naprí- klad telesnej výchovy: „*V dnešnom čase, ako je všeobecne známe, pestuje sa s veľkým úsilím telesná výchova, a to na úkor výchovy duševnej, najmä mravnej. V zdravom tele – zdravý duch – je dominujúcim heslom dneška. Ale príslo- vie možno aj obrátiť: nezdravý duch (duša) podlomí často i zdravé telo. A nezdravý duch vzniká pomýlenou výchovou. Jedným slovom: telesnú výchovu netreba podceňovať, ale ani preceňovať na ujmu duševnej. Cuique suum.*“ ■

jej podpory. To bol záväzok aj smerom k učiteľovi, ktorý školu reprezentoval.

Zgúthov tiež mimoriadne záležalo na tom, aby sa deti v škole cítili dobre, preto dbal na čistotu a poriadok. Z je- ho spomienok sa dozvedáme, ako bola zariadená typická školská trieda na konci 19. storočia a ako v nej spolu so žiakmi učiteľ' každodenne fungoval. „*Zariadenie učebne náradím zodpovedalo, lavice boli nové v dvoch radoch, vy- výšené pódium so stolikom a stoličkou. Za ním na stene dve tabule a tretia na trojnom podstavci. Jedna zo stenových*

W

Wachumba

Školy v prírode

Lyžiarske kurzy

first moment zľava 10€

wachumba.eu

info@wachumba.eu

0917 687 555
0911 612 596

UNITY
RESPECT
WACHUMBA

Spoločenskú hru *Spojenci verzus os* vytvorili študenti Gymnázia Antona Bernoláka v Námestove. Hra vznikla počas 2. ročníka projektového vyučovania, je zameraná na kooperatívnu výučbu a nápaditosť žiakov. „Snažíme sa inovovať školské procesy, a preto sme sa rozhodli vytvoriť atraktívnu formu výučby moderných dejín.

Spojenci verzus os

Žiaci sa prostredníctvom hry dozvedia veľa zaujímavostí, prehľad a doplnia si vedomosti o druhej svetovej vojne a zároveň sa aj zabavia,“ hovorí riaditeľ gymnázia Peter Kul’ha. Názov hry je odvodený od dvoch táborov. Spojenci boli veľmoci, ktoré počas druhej svetovej vojny bojovali proti Hitlerovi. Os tvorili Nemecko, Japonsko, Taliansko a neskôr aj iné štáty. V hre súperia a bojujú proti sebe tieto dve koalície. Študenti vytvorili pomocou 3D tlače figúrky (Hitler, Stalin, Mussolini, Churchill), ktoré sa pohybujú po hernom pláne. Ten znázorňuje územia okupované počas vojny, pričom políčka korešpondujú s hracími kartami. Hra ponúka otázky s tromi možnosťami, každý hráč hrá aj za svojho spojenca. Gymnázium má ambíciu získať partnerov na výrobu hry a dostať ju do povedomia širšej verejnosti. ■

► Inovujme.sk

Veda a technika tvoria neoddeliteľnú súčasť moderného sveta. Naša škola sa rozhodla zapojiť študentov odboru informatika a informačné systémy do *Týždňa vedy a techniky*, ktorý odštartoval 4. novembra. Vieme, že si študenti najlepšie zapamätajú to, čo si môžu

Na ceste za vedou

vyskúšať na vlastnej koži. A tak sme šli do Technického múzea vo Viedni. V múzeu sme si vyskúšali riadenie jadrovej elektrárne, vyrábali sme elektrickú energiu, zistili sme, ako fungujú rôzne prístroje, ako sa vyvíjali a menili, overili sme si, či sa mestá správajú ekologicky... V televíznom štúdiu sme si mohli natočiť vlastný vstup do televíznych novín v nemeckom jazyku a overiť si tak jazykové znalosti. Naši informatici boli nadšení, získali nové vedomosti a veríme, že sa nám podarilo vzbudiť u nich záujem o štúdium vedy a techniky. Technické múzeum ponúka veľké množstvo aktivít, no čas bežal príliš rýchlo. Nevadí, veď Viedeň nie je ďaleko. ■

► Viera PSOTOVÁ,
SSOŠ Via Humana, Skalica

Okrem vyučovania a odborného výcviku sa zúčastňujeme aj rôznych aktivít. Jednými z nich sú aj divadelné predstavenia. Tentoraz sme zašli do Nitry, kde na doskách Divadla Andreja Bagara hrali herci inscenáciu veselohry *Drotár*, ktorá priniesla vtipné momenty aj vášnivé chvíle. Príbeh obyčajného slovenského drotára sa

V divadle na Drotárovi

odohráva v roku 1860 v Pešti. Drotár sa tam vydáva hľadať svojho pomadárčeného brata. Podstatnú úlohu v predstavení zohrá nemecky hovoriaci sluha. Okrem neho sa v hre objaví aj nemecký žid a český žandár. Keďže obdobie, v ktorom sa dej odohráva, je zasadené do čias existencie Uhorska, mohli sme dobovú autenticitu vnímať aj na mnohójazyčnosti hereckých prehovorov. Na pódiu odzneli maďarčina, nemčina, poľština, ale napriek tomu prevažovala slovenčina. Hra ponúkla skvelý humor mierený často do našich vlastných radov, nádherné kostýmy, nápaditú scénu a okrem vášnivých a v súčasnosti veľmi aktuálnych národnostných a sociálnych sporov, rozporov a konfliktov vytvára autor veľký priestor aj pre lásku. ■

► Marián SABALA
SOŠT, Tlmače

Aktualizácia údajov v osobnom dotazníku zamestnanca

§§ *Osobný dotazník zamestnanca založený v jeho osobnom spise pri nástupe do zamestnania obsahuje údaje, ktoré sú už neaktuálne, resp. v ňom neboli uvedené. Môže zamestnávateľ zamestnanca požiadať o vyplnenie nového osobného dotazníka, aby mal o ňom aktuálne informácie potrebné na vedenie personálnej agendy vrátane osobných údajov vyžadovaných osobitnými predpismi?*

Účelom osobného dotazníka, ktorý je spravidla súčasťou výberového procesu uchádzača o zamestnanie, je spracúvanie osobných údajov pre zabezpečenie procesu získavania a výberu pracovníkov na vybrané pracovné miesta. Povinnosť jeho vedenia v zaužívanej listinnej či elektronickej forme v personálnej agende zamestnávateľa nevyplýva zo žiadneho právneho predpisu. Zber údajov o zamestnancovi môže zamestnávateľ realizovať aj inými spôsobmi. Nesmie však od uchádzača o zamestnanie a zamestnanca vyžadovať údaje, ktoré nesúvisia s prácou, ktorú má vykonávať alebo už vykonáva. Ich okruh vyplýva jednak z konkrétneho druhu práce dohodnutého so zamestnancom v pracovnej zmluve a tiež z osobitných právnych predpisov.

Pri zbere a ochrane osobných údajov je zamestnávateľ povinný dodržiavať zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov a nariadenie EÚ 2016/679 GDPR. Od zamestnanca nesmie vyžadovať údaje uvedené v § 41 ods. 6 Zákonníka práce.

Pred vyplňaním osobného dotazníka je preto zamestnávateľ povinný rešpektovať povinnosti a obmedzenia vyplývajúce z citovaných predpisov. Povinnosťou zamestnanca je poskytovať zamestnávateľovi pravdivé informácie o skutočnostiach spadajúcich do rámca údajov, ktoré má zamestnávateľ právo vyžadovať a oznamovať zamestnávateľovi aj každú ich zmenu tak, ako to vyplýva z § 81 písm. g) Zákonníka práce.

Podľa citovaného ustanovenia je zamestnanec povinný písomne oznamovať zamestnávateľovi bez zbytočného odkladu všetky zmeny, ktoré sa týkajú pracovného pomeru a súvisia s jeho osobou, najmä zmenu jeho mena, priezviska, trvalého pobytu alebo prechodného pobytu, adresy na doručovanie písomností, zdravotnej poisťovne, a ak sa so súhlasom

zamestnanca poukazuje výplata na účet v banke alebo v pobočke zahraničnej banky, aj zmenu bankového spojenia.

Uvedená povinnosť patrí medzi základné povinnosti zamestnanca vyplývajúce z pracovného pomeru, preto jej nesplnenie môže byť zo strany zamestnávateľa považované za porušenie pracovnej disciplíny, ktorého intenzita je závislá od závažnosti následkov spôsobených jej nedodržaním, ako aj od iných okolností. Zamestnávateľovi však nič nebráni v tom, aby aj z vlastnej iniciatívy priebežne aktualizoval vo svojej personálnej agende údaje poskytnuté zamestnancami, a to ním zvoleným spôsobom pri dodržaní vyššie uvedeného zákonného postupu.

Záver:

Napriek tomu, že z § 81 písm. g) Zákonníka práce vyplýva pre zamestnanca povinnosť oznamovať svojmu zamestnávateľovi bez zbytočného odkladu všetky zmeny skôr poskytnutých údajov o svojej osobe, nie je vylúčené, aby aktualizáciu uvedených údajov inicioval aj sám zamestnávateľ, napr. aktualizáciou osobných dotazníkov zamestnancov. ■

Obsah tejto rubriky vzniká v spolupráci s firmou **Poradca podnikateľa** a portálom www.vssr.sk.

Vydavateľský & vzdelávací dom **PP**® Poradca podnikateľa

NA CESTE

Toledo – dokonalá symbióza troch kultúr

Hovorí sa, že ak by ste mali stráviť v Španielsku iba jeden deň, treba ho stráviť v Toled

► Barbora BABICOVÁ

Možno ste si všimli, že som sa presťahovala do Madridu. Aj článok o Madride príde, ale poďme sa najprv pozrieť do jeho okolia. Letenky do hlavného mesta Španielska sú lacné a okrem tejto metropoly môžete spoznať aj nádherné mestečká v jej okolí, ako sú Toledo, Segovia, Cuenca, Ávila a iné. Budem sa snažiť dať vám najmä praktické tipy, ako si tieto výlety naplánovať lacno a poriadne si ich užiť.

Tri kultúry – tri náboženstvá

Do Toleda sa z Madridu dostanete dvomi spôsobmi – vlakom alebo autobusom. Osobne odporúčam autobus, ktorý je lacnejší a privezie vás na stanicu, ktorá je bližšie k centru mesta. Autobusy odchádzajú približne každú polhodinu zo stanice Plaza Elíptica, kam sa jednoducho dostanete metrom. Spiatočný lístok si kúpite v automate a stojí 10 €. Cesta je rýchla (trvá približne hodinu) a pohodlná – španielske diaľnice aj autobusy sú naozaj stvorené na cestovanie. Ak by ste však chceli vyskúšať španielske rýchlovlaky, cesta do Toleda trvá polhodinu a spiatočný lístok vyjde na cca 23 €. Vlaky odchádzajú z vlakovkej stanice Atocha osemkrát denne. Okrem toho toledská vlaková stanica je naozaj krásna – pochádza z 19. storočia a je postavená

v maurskom štýle.

Z autobusovej stanice sa vyvezte do historického centra eskalátorom – šetrite si nohy, v tomto mestečku ich budete potrebovať. Zamierte na námestie *Plaza de Zocodover*, ktoré bolo v minulosti veľkým trhoviskom a v súčasnosti je centrom spoločenského diania – a pokračujte do kopca k pevnosti Alcázar de Toledo. V tejto obrovskej budove sa nachádza vojenské múzeum (každú nedeľu je vstup doň zdarma), ktoré sa mi zatiaľ nepodarilo navštíviť, keďže len uličky tohto stredovekého mesta ponúkajú neuveriteľnú pastvu pre oči. Spojenie kresťanskej, židovskej a moslimskej architektúry dostanú každého milovníka histórie a umenia. Od Alcázaru je však krásny výhľad na rieku Tajo a tiež na *hrad San Servando*, ktorý bol v minulosti okrem iného templárskym kláštorom.

Prvým symbolom troch náboženstiev, ktoré tu spolu fungujú v dokonalej symbióze, je gotická katedrála Primada – platí sa v nej vstupné 10 alebo 12,50 € – podľa toho, či chcete vyjsť aj na jej vežu, avšak zadným vchodom do nej môžete nazrieť aspoň čiastočne zadarmo. V katedrále nájdete pôsobivý hlavný oltár a môžete v nej tiež obdivovať maľby známych španielskych veľikánov, ako sú Goya, Velasquez či El Greco.

Symbolom arabskej kultúry je zase mešita Cristo de la Luz,

ktorú je možné navštíviť s poplatkom 2,80 € (je to poplatok, ktorý sa oplatí investovať, pretože mešita, ktorá vznikla ešte pred kresťanskou reconquistou, má skutočne pôsobivú architektúru), v rámci prehliadky uvidíte aj jeden z krásnych výhľadov na mesto.

Židovskú kultúru a náboženstvo zase zastupujú synagóga Tránsito, ktorá má pôsobivý kazetový strop a synagóga Santa María la Blanca s typickou mujedarskou architektúrou – ide o spojenie prvkov kresťanskej, židovskej a islamskej kultúry. Táto synagóga je zároveň najstaršou intaktnou synagógou v Európe a datuje sa do 12. storočia. Vstupné do oboch synagóg nie je vysoké, a to 3 €, ale v sobotu do 14.00 a každú nedeľu ich môžete navštíviť zadarmo. Zvýhodnené vstupné do viacerých pamiatok tiež môžete získať vďaka turistickému náramku za 9 €.

Ak vás mujedarská architektúra zaujme, prezrite si aj kostolíky Santa Eulalia a San Sebastian. Avšak najlepším prí-

kladom tohto slohu je kostol Santiago del Arrabal, nazývaný aj katedrála Mudéjar, ktorý sa nachádza v blízkosti brány *Puerta de Bisagra*, ktorou budete pravdepodobne mesto opúšťať – je to totiž ideálne cesta k autobusovej stanici. Okrem toho, cestou von z mesta budete kráčať popri úžasne zachovalých metských hradbách.

Päť očarujúcich výhľadov

Toledo ponúka neuveriteľný počet krásnych pamiatok – kostoly, kláštory, veže, múzeá, synagógy i mešity, ale aj krásne scenérie. Jeden deň v tomto meste vám dá priestor uvidieť mnoho, určite je však lepšie rezervovať si naň dni aspoň dva.

Jeden z najkrajších výhľadov sa pred vami objaví, ak sa prejdete po stredovekom moste *Puente de San Martín*, nad ktorým sa týči kláštor *San Juan de los Reyes*, a predstavuje jeden zo vstupov do mesta. Ideálne je sem prísť pri západe slnka. Ďalšou bránou do mesta je *Puerta del Sol* v blízkosti mešity *Cristo de la Luz* – keď budete pokračovať po ľavej strane hradieb mesta, naskytne sa vám krásny výhľad na červené strechy domov.

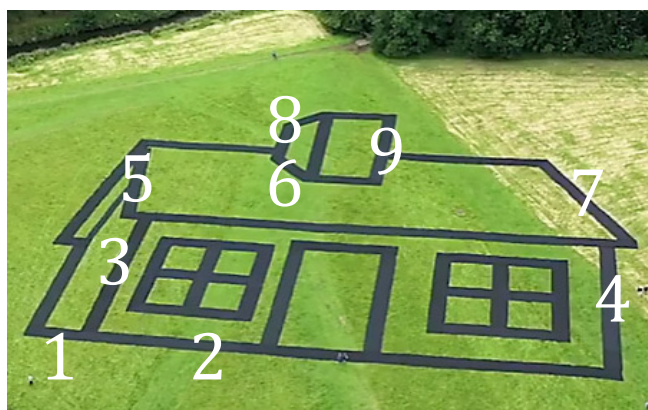
Ak si chcete pozrieť Toledo z vtáčej perspektívy, určite si dajte námahu s vyšliapaním schodov veže jezuitskeho kostola San Ildefonso. Tento výhľad naozaj stojí za to. Kostol patrí najkrajším dielam baroka v Toledu a zároveň je druhým najväčším chrámom v meste – hneď po katedrále. Vstupné stojí 3 €. Oblúbený výhľad na rieku Tajo a jej okolie sa nachádza v parku neďaleko synagógy *Tránsito* a múzea slávneho El Greca. Je to moje najobľúbenejšie múzeum, pretože okrem rekonštrukcie domu, v ktorom tento maliar žil, tu nájdete aj nádherné záhrady. V dome okrem zariadených miestností, nájdete aj zbierku umelcových ob-

365 Čudný domček

Ak predpokladáme, že dom – ako väčšina budov – pozostáva z pravouholníkov a že jeho steny zvierajú pravé uhly, potom by pri akomkoľvek pohľade na tento dom mali byť isté jeho hrany rovnobežné. Napríklad hrany označené číslami 3 a 4 alebo hrany s číslami 5, 6 a 7. Podobne hrany komína označené 8 a 9. Hrany 1 a 2 v skutočnosti zvierajú pravý uhol, takže na obrázku by mali tvoriť nejaký uhol, ale nemali by ležať na jednej priamke. Ďalšie „chyby“ nie sú chybami zobrazenia, ale žiadny štandardný architekt by taký dom nenavrhol: vzdialenosť okien od dverí nie je rovnaká, dvere siahajú o čosi vyššie ako je horná hrana okien atď.

(Mimochodom, domnievame sa, že autor domčeka ho nakreslil „nesprávne“ celkom zámerne.)

366 Ostrov na jazere na ostrove...

V Kanade sa nachádza Hurónske jazero, na ktorom je ostrov Manitoulin. Na tomto ostrove je jazero Mindemoya a na ňom sa nachádza Treasure Island. Tento Ostrov pokladov je teda ostrovom na jazere na ostrove na jazere. Či existuje aj jazero na ostrove na jazere na ostrove na jazere, zatiaľ nevieme. Ak ho objavíte, napíšte nám!

367 Maratón pod dve hodiny

a) Trať maratónu meria 42 195 metrov. Ak ju Eliud Kipchoge prebehol za 1 hodinu 59 minút a 40,2 sekundy, jeho priemerná rýchlosť bola 21,15568 km/h. Tí trénovanejší z vás dokážu ísť touto rýchlosťou na bicykli, ale s najväčšou pravdepodobnosťou iba chvíľu – ale nie dve hodiny (pokiaľ nemáte e-bike).

b) Rýchlosť 21,15568 km/h zodpovedá rýchlosti 5,876577 metra za sekundu. Dvanásťmetrovú triedu teda prebehne bežec pri tejto rýchlosti za 2,04 sekundy. ■

razov, konkrétne portréty Ježiša a jeho apoštolov. Návšteva múzea stojí 3 €, ale – podobne ako synagógy – v nedeľu a v sobotu do druhej poobede je doň vstup voľný.

Ak je El Greco vašou srdcovkou, určite nemôžete vynechať návštevu kostola San Tomé. Samotný kostol možno nie je až taký zaujímavý, ale ukrýva slávnu renesančnú maľbu *Pohreb grófa Orgaza*, ktorú si spolu s kostolom môžete pozrieť za poplatok 1,90 €.

Ak nepatríte k milovníkom umenia, môžete túto zastávku pokojne preskočiť a zastaviť sa v niektorom z mnohých obchodov zo suvenírmí. Ešte v období Rímskej ríše sa v Toledu ťažila železná ruda, z ktorej sa vyrábali kvalitné meče. A práve preto sú meče, spolu s ručne robenými cukrovinkami z marcipánu, najpopulárnejším suvenírom, ktorý si z Toleda môžete odnieť.

Na to, aby ste si pozreli najkrajší výhľad na celé mesto z *Mirador del Valle*, musíte z Toleda trochu poodísť. Ideálne je, ak sa vyberiete na asi 45-minútovú prechádzku cez most *Puente de Alcántara*, ktorý tu stojí ešte od čias Rimanov. Dostanete sa tak na opačný koniec mesta, odkiaľ však vznikajú najkrajšie fotky Toleda. Späť do historického centra sa vrátite cez už spomínaný most *Puente San Mar-*

tín. Ak sa vám nechce kráčať, môžete sa odvieť taxikom na ulicu *Carretera de Circunvalación* a výhľad si vychutnať bez námahy. Najkrajší pohľad na mesto však budete mať pri západe slnka a večer, keď sa okolie ponorí do tmy a v meste začnú svietiť svetlá.

Menu a la Toledo

Ak vás túlanie sa stredovekými uličkami a obdivovanie architektúry, umenia a výhľadov vyčerpá, sadnite si do niektorej z reštaurácií či barov a ochutnajte typickú toledskú gastronómiu. Či už to bude tzv. *Venison steak* – mäso z diviny – alebo populárne jedlá z prepelice, jarabice či králiky, či tzv. *Carcamusa* – perkelt z bravčového mäsa a sezónnej zeleniny, alebo typická toledská ryba – úhor; určite nešliapnete vedľa. Typickým jedlom je tiež *Arroz a la Toledana* – teda toledské rizoto robené na bravčovej masti s kuracím mäsom, kalamarmi a zeleninou – hoci sa veľmi podobá typickému španielskemu jedlu – *paella*, nie je to úplne to isté.

No a ako dezert si dajte typické marcipánové cukrovinky a pohár vína. ■

V revolúciách sú dva typy ľudí: tí, čo ich robia a tí, čo na nich zarábajú.

NAPOLEON BONAPARTE

To, čo revolúcia mení, nie sú ľudia, ale pravidlá hry.

MILOŠ ZEMAN

Revolúcia nie je jablko, ktoré samé spadne na zem, keď je zrelé. Musíte ho prinútiť, aby spadlo.

CHE GUEVARA

Môžete uväzniť revolucionára, ale nie revolúciu.

FRED HAMPTON

Aj tí najradikálnejší revolucionári sa deň po skončení revolúcie stávajú konzervatívnymi.

HANNAH ARENDT

Reforma je náprava chýb, revolúcia je transfér moci.

EDWARD G. BULWER-LYTTON

Vítazná revolúcia má zodpovednosť nielen za tých, ktorí šli s ňou, nielen za tých, ktorí stáli opodiaľ, ale aj za tých, ktorí šli proti nej a ktorých porazila.

JAN PROCHÁZKA

Útlak je zasiatym semenom revolúcie.

WOODROW WILSON

Revolúcia je myšlienka, ktorá našla svoje bajonety.

NAPOLEON BONAPARTE

Z ekonomického hľadiska sú vojna aj revolúcia vždy zlým obchodom.

LUDWIG VON MISES

Každá revolúcia sa vopred javí ako nemožná a po svojom uskutočnení ako nevyhnutná.

BILL AYERS

Žiadna revolúcia nie je udalosť. Je to proces, ktorý si vyžaduje čas.

BASSEM YOUSSEF

Homo sapiens, vy aj ja, sme v podstate rovnakými ľuďmi akými boli ľudia pred 10 000 rokmi. Budúca revolúcia to zmení.

YUVAL NOAH HARARI

Každá generácia potrebuje novú revolúciu.

JEFF RICH

Ročník XI, číslo 06 november 2019

Vychádza v elektronickej podobe (ako PDF) dvakrát mesačne, 20 x ročne (okrem júla a augusta)

Toto číslo vyšlo 15. novembra 2019

Evidenčné číslo MK SR: 3814/09
ISSN 1338-8444

Redakcia

RNDr. Vladimír Burjan (šéfredaktor)
burjan@dobraskola.sk

Mgr. Barbora Babicová (redaktorka)
babicova@dobraskola.sk

Mgr. Martina Sondej (redaktorka)
sondej@dobraskola.sk

Mgr. Alena Bastlová (agenda)
bastlova@dobraskola.sk

Peter Ertl (web + grafika)
ertl@ecg.sk

Kontakty

redakcia@dobraskola.sk
inzercia@dobraskola.sk
Tel.: 02 / 63 81 26 89

Web

www.dobraskola.sk

Facebook

www.facebook.com/casopisdobraskola

Vydavateľ

Nezisková organizácia DOBRÁ ŠKOLA
Vranovská 6
851 01 Bratislava 5
IČO: 50 099 051, DIČ: 2120175948

Adresa redakcie

Vranovská 6, 851 01 Bratislava 5

Príspevky nemusia nutne vyjadrovať názor redakcie. Za obsah textov a fotografií zodpovedajú autori, za obsah a pravdivosť inzerátov zodpovedajú ich zadávatelia. Vydavateľ si vyhradzuje právo na úpravu príspevkov. Fotografie bez uvedeného zdroja sú z fotobanky www.bigstockphoto.com.

© Nezisková organizácia DOBRÁ ŠKOLA, 2019. Všetky práva vyhradené. Akékoľvek šírenie alebo rozmnožovanie uverejnených textov a fotografií je možné iba s výslovným písomným súhlasom vydavateľa.

Chcete čítať DOBRÚ ŠKOLU pravidelne?

Od januára 2019 sa môže ktokoľvek zaregistrovať na odber nášho časopisu v digitálnej podobe (ako PDF) **bezplatne**, prípadne za dobrovoľné predplatné.

Stačí na stránke www.dobraskola.sk vyplniť krátky registračný formulár a prípadne uhradiť dobrovoľné predplatné vo výške, ktorú si sami určíte (nie je povinné).

Po zaregistrovaní budete od nás dostávať každé dva týždne mailom upozornenie, že vyšlo nové číslo DOBREJ ŠKOLY. Kliknete na uvedený link a stiahnete si časopis ako PDF. Dobré, nie?

